

ข้อเสนอแนะและตัวอย่าง

การประเมินความเสี่ยงของลูกค้า ผลิตภัณฑ์ บริการ และช่องทางการให้บริการ

บทนำ

ตามที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (“สำนักงาน ปปง.”) ได้จัดทำแนวทางปฏิบัติ เรื่อง การตรวจสอบเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้าตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน สำหรับสถาบันการเงินประเภท บริษัทหลักทรัพย์ โดยกำหนดให้บริษัทหลักทรัพย์ต้องกำหนดมาตรฐานการบริหารความเสี่ยงของลูกค้า ผลิตภัณฑ์/บริการ และช่องทางการให้บริการ ที่องค์กรดำเนินกิจการอยู่ ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวนี้ ได้แก่ ผลการประเมินความเสี่ยงของทุกผลิตภัณฑ์/บริการ ลูกค้า และช่องทางการให้บริการ ทั้งนี้ การบริหารความเสี่ยงดังกล่าว จะถูกนำไปใช้เป็นเงื่อนไขหนึ่งในกระบวนการประเมินผลเพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติมของลูกค้าในขั้นตอนการระบุตัวตนของลูกค้า รวมถึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ใช้พิจารณาในกระบวนการประเมินความเสี่ยงของลูกค้าแต่ละรายเพื่อกำหนดความเข้มข้นในการตรวจสอบความเคลื่อนไหวในการทำธุรกรรมและในการดำเนินความสัมพันธ์ต่อไป

สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ไทย (“สมาคม”) ด้วยความร่วมมือจากบริษัทสมาชิก ประกอบกับการประชุมหารือร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็น จึงได้จัดทำข้อเสนอแนะและตัวอย่างการประเมินเสี่ยงของลูกค้า ผลิตภัณฑ์ บริการ และช่องทางบริการ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้กับบริษัทสมาชิกพิจารณานำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานการบริหารความเสี่ยงของบริษัท เพื่อให้สอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งอุตสาหกรรมต่อไปซึ่งข้อเสนอแนะและตัวอย่างที่จัดทำขึ้นจะอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นหรือส่วนที่จำเป็นต้องได้รับการขยายความ รวมถึงระบุตัวอย่างประกอบคำอธิบายในบางกระบวนการ โดยมีเนื้อหาสาระดังนี้

ข้อเสนอแนะและตัวอย่าง

การประเมินความเสี่ยงของลูกค้า ผลิตภัณฑ์/บริการ และช่องทางการให้บริการ

การประกอบธุรกิจหลักทรัพย์และสัญญาซื้อขายล่วงหน้า เป็นธุรกิจบริการซึ่งให้บริการแก่ลูกค้าโดยต้องได้รับใบอนุญาตหรือความเห็นชอบในการประกอบธุรกิจจากสำนักงาน ก.ล.ต. ในการพิจารณาความเสี่ยง จึงพิจารณาธุรกรรมที่ให้บริการตามใบอนุญาตประกอบธุรกิจเป็นหลัก ที่ส่งผลให้ลูกค้านำเงินหรือทรัพย์สินมาหมุนเวียนในระบบหรือผ่านระบบได้แก่

1. การเป็นตัวแทนนายหน้า (Brokering) เป็นบริการในการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนหลักทรัพย์หรือสัญญาซื้อขายล่วงหน้าให้แก่ลูกค้าโดยหลักจะกระทำในศูนย์ซื้อขายซึ่งได้แก่ตลาดหลักทรัพย์ ตลาดสัญญาซื้อขายล่วงหน้า
 2. การเป็นผู้ค้าหลักทรัพย์ (Dealing) เป็นบริการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนหลักทรัพย์กับลูกค้าในนามของบริษัทเองเป็นทางการค้า และกระทำนอกศูนย์ซื้อขาย
 3. การจัดจำหน่ายหลักทรัพย์ (Underwriting) เป็นบริการรับหลักทรัพย์ของเจ้าของหลักทรัพย์ไปเสนอขายต่อประชาชน
 4. การบริหารเงินทุนส่วนบุคคล (Private Fund Management) เป็นบริการจัดการบริหารเงินหรือทรัพย์สินของลูกค้าเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากธุรกรรมหลักทรัพย์ประเภทต่างๆ
 5. การเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน (Financial Advisor) เป็นบริการให้คำแนะนำปรึกษาทางการเงินในรูปแบบต่างๆ แก่ลูกค้า เช่น การระดมทุน การควบรวมกิจการ
 6. การเป็นตัวแทนขายหน่วยลงทุน (Selling Agent) เป็นบริการที่นำเสนอผลิตภัณฑ์ด้านกองทุนรวมเสนอขายแก่ลูกค้าซึ่งมีสองรูปแบบคือ
 - กรณีเสนอขายให้ลูกค้าในรูปแบบ Omnibus account ซึ่งลูกค้าเป็นลูกค้าของบริษัทหลักทรัพย์ ที่ไม่เปิดเผยชื่อให้ผู้บริหารกองทุนรวม (บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุน "บลจ.") ทราบ การซื้อขายจะระบุในนามของบริษัทหลักทรัพย์เป็นผู้ซื้อขายให้กับลูกค้าของบริษัทหลักทรัพย์
 - กรณี selling agent ลูกค้าเปิดบัญชีกับ บลจ. โดยผ่านการแนะนำของบริษัทหลักทรัพย์ และลูกค้าต้องชำระค่าหน่วยลงทุนตรงกับ บลจ. กรณีเช่นนี้ บริษัทหลักทรัพย์จะรู้จักลูกค้าในตอนเปิดบัญชีหรือทำธุรกรรม แต่การชำระเงินจะชำระให้กับ บลจ. ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางบัญชีของลูกค้า ทาง บลจ. จะสามารถตรวจสอบได้ เนื่องจากลูกค้าสามารถทำธุรกรรมได้กับหลายๆ ตัวแทน
 7. การยืมและให้ยืมหลักทรัพย์ (Securities Borrowing and Lending) เป็นบริการยืมและให้ยืมหลักทรัพย์แก่ลูกค้าซึ่งอาจเป็นการยืมเพื่อส่งมอบ หรือยืมเพื่อขายชอร์ตในตลาดหลักทรัพย์
- ทั้งนี้ ยกเว้นใบอนุญาตการเป็นที่ปรึกษาการลงทุน (Investment Advisor) เป็นบริการให้คำแนะนำแก่ประชาชนเกี่ยวกับคุณค่าของหลักทรัพย์หรือตราสาร หรือความเหมาะสมในการลงทุนที่เกี่ยวกับตราสารนั้น ที่เป็นทางปฏิบัติที่ได้รับค่าธรรมเนียมตอบแทน

ปัจจัยในการประเมินความเสี่ยงด้านการฟอกเงิน

ในการประเมินความเสี่ยงของแต่ละธุรกรรมที่ให้บริการ ได้พิจารณาปัจจัยที่ใช้ในการประเมินตามที่กฎกระทรวงกำหนดดังนี้

1. การโอน เปลี่ยนมือผลิตภัณฑ์หรือสิทธิในการใช้บริการรวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการใช้บริการ สามารถโอนหรือเปลี่ยนมือให้แก่เจ้าของรายอื่นได้

ในการรับลูกค้าแต่ละรายต้องเปิดบัญชีกับบริษัทก่อนเริ่มใช้บริการ และตามระเบียบข้อกำหนดของธุรกิจหลักทรัพย์ การสั่งซื้อขายหรือโอนหลักทรัพย์ ต้องเป็นคำสั่งที่มาจากตัวลูกค้าหรือบุคคลที่ลูกค้ามอบหมาย และเมื่อมีการรับหรือจ่ายชำระค่าหลักทรัพย์ จะดำเนินการผ่านบัญชีธนาคารของลูกค้าเท่านั้นตามเกณฑ์ของ ก.ล.ต. และไม่สามารถทำการรับจ่ายเป็นเงินสดได้ในทันทีโดยเด็ดขาด ประกอบกับกระบวนการชำระราคาและส่งมอบที่ผ่านศูนย์จะทำให้ลูกค้าได้รับเงินภายในเวลาอย่างน้อย 2 หรือ 4 วันแล้วแต่ประเภทผลิตภัณฑ์ ดังนั้นความเสี่ยงในการฟอกเงินโดยไม่ทราบผู้รับเงินหรือผู้รับโอนจึงพิจารณาได้ว่ามีความเสี่ยงด้านการฟอกเงินต่ำ

2. การเปลี่ยนผลิตภัณฑ์หรือสิทธิในการใช้บริการเป็นเงินสดได้ในขั้นตอนสุดท้าย

การรับจ่ายชำระค่าหลักทรัพย์ไม่ว่าในธุรกรรมประเภทใด บริษัทหลักทรัพย์จะมีข้อกำหนดที่ลูกค้าต้องชำระหรือรับชำระผ่านบัญชีของลูกค้าเช่นเดียวกับการโอน เปลี่ยนมือผลิตภัณฑ์ จึงทำให้สามารถตรวจสอบผู้รับเงินได้ครบถ้วนทุกรายการจึงพิจารณาว่าเป็นความเสี่ยงด้านการฟอกเงินต่ำ

3. วงเงินที่ไม่จำกัดหรือจำนวนครั้งในการใช้บริการ

บริษัทหลักทรัพย์ ต้องกำหนดวงเงินของลูกค้าในการใช้บริการทุกราย โดยพิจารณาประเมินจากข้อมูลทรัพย์สินหรือฐานะการเงินของลูกค้าเป็นสำคัญ แต่ในส่วนของกรให้บริการ ลูกค้าสามารถซื้อขายหมุนเวียนในวงเงินที่ได้รับโดยไม่จำกัดจำนวนครั้ง เนื่องจากวงเงินถูกกำหนดไว้แล้วจึงไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านการฟอกเงินที่เพิ่มมากขึ้น ถือเป็นความเสี่ยงปกติ

อย่างไรก็ดี หากลูกค้าขอวงเงินเมื่อเริ่มเปิดบัญชีหรือขอเพิ่มวงเงินซึ่งจำนวนเงินดังกล่าวไม่สัมพันธ์กับรายได้ ฐานะทางการเงิน หรือทรัพย์สินที่ลูกค้ามี และไม่อาจให้เหตุผลว่ามีแหล่งที่มาของรายได้จากที่ใด เช่น ถูกสลากกินแบ่ง ได้รับมรดก กรณีนี้จะมีความเสี่ยงด้านการฟอกเงินสูงขึ้น

4. การใช้ข้ามแดน

การให้บริการเป็นตัวแทนเพื่อซื้อขายหลักทรัพย์ในต่างประเทศนั้น ลูกค้าต้องทำการโอนและรับโอนเงินที่ซื้อขายผ่านบัญชีธนาคารเป็นสำคัญโดยต้องจัดให้มี Custodian หรือ Broker ต่างประเทศ เป็นผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินของลูกค้า และเมื่อต้องรับหรือชำระค่าหลักทรัพย์ ต้องดำเนินการผ่านบัญชีธนาคาร โดยไม่สามารถรับเป็นเงินสดโดยตรง จึงพิจารณาได้ว่ามีความเสี่ยงด้านการฟอกเงินต่ำ

5. การก่อภาระหนี้

ในธุรกิจหลักทรัพย์ ลูกค้ามีการขอใช้วงเงินสินเชื่อเพื่อซื้อหลักทรัพย์ ซึ่งเรียกว่าบัญชี Credit Balance โดยลูกค้าต้องชำระดอกเบี้ยตามจำนวนวันที่กู้ยืม และมีการกำหนดวงเงินให้ลูกค้าแต่ละราย จึงนับเป็นประเภทบัญชีที่มีความเสี่ยงด้านการฟอกเงินต่ำ

สรุปความเสี่ยงด้านการฟอกเงินโดยพิจารณาจากบริการแต่ละประเภท

ประเภทบริการ	ความเสี่ยงสูง	ความเสี่ยงปานกลาง	ความเสี่ยงต่ำ
Brokering	-	การซื้อขายบัญชีเงินสด และ Cash Balance	เฉพาะบัญชี Credit Balance ซึ่งมีรูปแบบเป็นการให้สินเชื่อ จึงไม่เหมาะกับการฟอกเงิน
Dealing	สำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีความซับซ้อน ต้องพิจารณาแต่ละผลิตภัณฑ์		การซื้อขายหุ้นกู้ พันธบัตร หรือตราสารหนี้ทั่วไป มีการเปลี่ยนมือได้ยาก เพราะอยู่นอกศูนย์ซื้อขาย
Underwriting	-	-	ผู้ทำธุรกรรมมีโอกาสดำเนินการ ความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับลูกค้าในเวลานั้น การฟอกเงินทำได้ยาก เพราะการจัดสรรต้องเป็นไปตามเกณฑ์ Fair allocation / Small lot first เป็นต้น
Private Fund Management	-	-	การรู้จักลูกค้าต้องมีการพบหน้า และการซื้อขายอยู่ในการตัดสินใจของ Fund Manager
Financial Advisor	ประเภทการระดมทุนที่มีมูลค่าสูงมาก (อาจเป็นช่องทางการฟอกเงินจากเงินทุนที่หาที่มาได้)	-	การปรับโครงสร้างหนี้ / โครงสร้างองค์กร (มีความเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายเงินทุนน้อย)
	ประเภทการให้คำปรึกษาทางการเงินแก่โครงการขนาดใหญ่ (อาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนสภาพเงินทุนที่หาที่มาได้)	-	การประเมินมูลค่ากิจการ/การควบรวมกิจการ (ไม่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายเงินทุน)
Selling Agent(Omnibus account)	ประเมินความเสี่ยงตามแนวทางของบริษัทจัดการกองทุน		
Selling Agent	-	-	ไม่เกี่ยวข้องกับเงิน ซึ่งเข้าบัญชี บลจ. โดยตรง
Securities Borrowing and Lending	-	-	การยืมโดยมีหลักทรัพย์ค้ำประกันมาวาง เช่น หลักทรัพย์ ตราสารหนี้ หรือ ทรัพย์สินอื่น

หมายเหตุ: หากบริษัทสมาชิกใดมีการประกอบธุรกิจอื่นที่อาจเป็นช่องทางที่ลูกค้าสามารถใช้บริษัทเป็นช่องทางในการฟอกเงิน สมาชิกควรมีการพิจารณาดำเนินการจัดทำความเสี่ยงในส่วนดังกล่าวตามความเหมาะสมของแต่ละบริษัท เนื่องจากการให้บริการและรูปแบบของธุรกิจอื่นที่แตกต่างกัน

การประเมินความเสี่ยงด้านการฟอกเงินโดยพิจารณาจากช่องทางให้บริการ

สำหรับแต่ละธุรกรรมที่ให้บริการข้างต้น สามารถแสดงช่องทางให้บริการได้ดังนี้

ประเภทบริการ	ช่องทางสร้าง ความสัมพันธ์	ช่องทางให้บริการ			ความเสี่ยงต่อการ ฟอกเงิน
		พบหน้ากับเจ้าหน้าที่	ส่งคำสั่งผ่านระบบ อินเทอร์เน็ต	ส่งคำสั่งผ่าน โทรศัพท์ โทรสาร อีเมล Bloomberg	
Brokering	พบหน้า/ส่งเอกสาร ทางไปรษณีย์	√	√	√	ปานกลาง
Dealing	พบหน้า	√	-	√	ปานกลาง
Private Fund Management	พบหน้า	เนื่องจาก Fund Manager เป็นผู้บริหารให้ จึงไม่จำเป็นต้อง ติดต่อรับคำสั่งในการซื้อขาย แต่มีการรายงานผลการลงทุนโดย สม่ำเสมอ			ต่ำ
Selling Agent	พบหน้า/ส่งเอกสาร ทางไปรษณีย์	√	√	-	ต่ำ
Securities Borrowing and Lending	พบหน้า	√	-	√	ปานกลาง

หมายเหตุ: สำหรับธุรกรรมการจัดจำหน่ายหลักทรัพย์และการเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน ไม่ต้องพิจารณาปัจจัยความเสี่ยง
เกี่ยวกับช่องทางให้บริการ

การประเมินความเสี่ยงด้านการฟอกเงินโดยพิจารณาจากลูกค้า

จากปัจจัยในการพิจารณาความเสี่ยงสูงและต่ำของลูกค้าตามกฎกระทรวงและตามคู่มือสรุปได้ดังนี้

ความเสี่ยงสูง	ความเสี่ยงปานกลาง	ความเสี่ยงต่ำ
ลูกค้าที่พบรายชื่อในฐานข้อมูล CDD Gateway ที่ไม่ใช่รายชื่อบุคคลที่ถูกกำหนด	ลูกค้าทั่วไปที่ไม่มีความเสี่ยงสูงและความเสี่ยงต่ำ	ลูกค้าที่เป็นรัฐบาล ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐทั้งไทยและต่างประเทศที่มีการปฏิบัติตาม FATF
ลูกค้าและ/หรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีสถานะภาพทางการเมือง (PEPs)	-	มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถมูลนิธิสายใจไทย [มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง หรือมูลนิธิอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน]
ลูกค้าที่มีอาชีพเสี่ยงตามประกาศ ปบง.	-	เป็นสถาบันการเงินทั้งไทยและต่างประเทศที่มีการปฏิบัติตาม FATF
ลูกค้าที่มีแหล่งที่มาของเงินหรือรายได้จากพื้นที่หรือประเทศที่มีความเสี่ยงฟอกเงินสูง หรือพื้นที่ที่ ปบง. ประกาศกำหนด	-	เป็นกองทุนรวม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนส่วนบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามเกณฑ์ ก.ล.ต. รวมถึงลูกค้ากองทุนต่างประเทศที่มีการปฏิบัติตาม FATF
ลูกค้าที่พบการกระทำผิดหรือถูกกล่าวโทษจากสำนักงาน ก.ล.ต. ในเรื่องการกระทำอันไม่เป็นธรรมในการซื้อขายหลักทรัพย์	-	ลูกค้าเป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ และตลาดซื้อขายต่างประเทศ
ลูกค้าความเสี่ยงปานกลางที่ใช้บริการที่มีความเสี่ยงสูง	-	ลูกค้าที่ไม่เคยพบหน้า แต่มีวงเงินจำกัดในระดับต่ำ เช่น 5 ล้านบาท
ลูกค้าที่ถูกรายงานธุรกรรมที่มีเหตุอันควรสงสัย	-	

ตารางสรุปการพิจารณาความเสี่ยงของลูกค้าควบคู่กับความเสี่ยงจากการให้บริการและช่องทางการให้บริการ

หลักการ การจัดระดับความเสี่ยงด้านการฟอกเงินต้องพิจารณาความเสี่ยงของลูกค้าเป็นสาระสำคัญมากกว่าความเสี่ยงจากการให้บริการและช่องทางการให้บริการ เช่น ให้นำน้ำหนักความเสี่ยงของลูกค้ามากกว่ากึ่งหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับความเสี่ยงจากการให้บริการและช่องทางการให้บริการ

ความเสี่ยงสูง	ความเสี่ยงปานกลาง	ความเสี่ยงต่ำ
ลูกค้าความเสี่ยงสูงทุกกรณี	ลูกค้าทั่วไปที่ใช้บริการ และ/หรือ ช่องทางการให้บริการที่มีความเสี่ยงปานกลาง	ลูกค้าความเสี่ยงต่ำตามประกาศ ปบง. ทุกกรณี ที่ใช้บริการที่มีความต่ำถึงปานกลาง
ลูกค้าความเสี่ยงปานกลางที่ใช้บริการที่มีความเสี่ยงสูง	ลูกค้าความเสี่ยงต่ำที่ใช้บริการที่มีความเสี่ยงสูง	ลูกค้าที่ไม่เคยพบหน้า แต่มีวงเงินจำกัดในระดับต่ำ เช่น 5 ล้านบาท
ลูกค้าทั่วไปที่ขอวงเงินไม่เหมาะสมกับรายได้ ฐานะทางการเงิน หรือทรัพย์สินของลูกค้า และไม่อาจให้เหตุผลของแหล่งที่มาของรายได้		ลูกค้าทั่วไปที่ใช้บริการ และ/หรือ ช่องทางการให้บริการที่มีความเสี่ยงต่ำเท่านั้น
		ลูกค้าที่เปิดบัญชี Credit Balance ประเภทเดียว